

સાયન્સ સેન્ટર ન્યુજ લેટર

જાન્યુઆરી-૨૦૧૭
અંક-૩૩

સાયન્સ સેન્ટર

વિજ્ઞાનમાં નવીન ખોજ

વોલ્યુમ-૩, ઈશ્યુ ૦૮

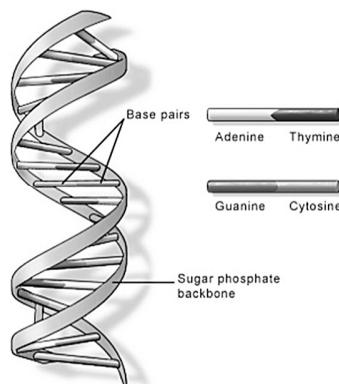
નવા સોફ્ટવેર બિનિટમાં કોર્પણ વ્યક્તિત્વની ઓળખ તેમના દૃષ્ટિ દ્વારા ચકાસી શકે છે

ન્યુથોર્કની કોલબિયા ચુનિવર્સિટી અને ન્યૂયૉર્ક જુનોમ સેન્ટરના સંશોધનકારોએ લોકોના DNA દ્વારા લોકોને અને કોષ દેખાઓને ગ્રહપથી અને સચોટાથી ઓળખવા માટે એક પદ્ધતિ વિકસાવી. આ ટેકનોલોજી આપિટિમાં પીડિટોને ઓળખવાથી માંડીને ગુનાખોરીના દ્રશ્યોનું વિશ્લેષણ કરવા જેવી બહુવિધ ઉપયોગીતા દરાવે છે. પરંતુ તેનો સૌથી અગત્યાનો ઉપયોગ કેન્સરના પ્રયોગમાં ગેરદાર અથવા દૂષિત કોષ દેખાઓને અંકિત કરવા માટે થઈ શકે છે.

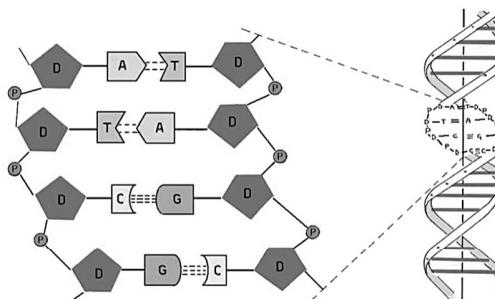
અભ્યાસના વર્જિઝ લેખક અને કોલબિયા એન્જીનિયરીંગના કોમ્પ્યુટર સાચાના પ્રોફેસર રાનીં અરલીયે જણાયું કે “અમારી પદ્ધતિ સમાજના લાભ માટે ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ

કરવાના નવા માર્ગ ખોલે છે”.

આ સોફ્ટવેર MinION પર ચલાવવા માટે રચાયેલું છે, એક કેડિટ કાર્ડ જેટલા કદનું સાધન છે જે તેના અતિસૂક્ષ્મ છિદ્ર દ્વારા DNAની સેરને ખેંચે છે અને ન્યુકિલાઓટાઈડના ક્રમ અથવા DNAના અક્ષરો

A, T, C, Gને વાંચે છે. નવીન બે તબકકાની પ્રક્રિયામાં, સંશોધક પ્રથમ DNAની અવ્યવરિથત માળાઓને MinIONનો ઉપયોગ કરીને ક્રમબદ્ધ કરે છે, જેમાંથી તેઓ વ્યક્તિત્વાત્મક ચલો પસંદ કરે છે જે ન્યુકિલાઓટાઈડ છે જે દરેક વ્યક્તિત્વાત્મક જૂદા જૂદા હોય છે અને તે જ તેમને બીજાથી ભિન્ન બનાવે છે. ત્યારબાદ તેઓ ફાઈલ પરની અન્ય આનુંબિક રૂપરેખા સાથે બંધાસેતા આ મિશ્ર રાલોની ગાણિતિક રીતે સરખામણી કરવા માટે બાયોસિન ગાણિતિક નિયમોનો ઉપયોગ કરે છે. દરેક પ્રતીકૂળ તપાસ સાથે આ ગાણિતિક નિયમો સરખાપાણું શોદવાની શક્યતા સુધારે છે અને શોધને ગ્રહપથી ઓછી કરે છે. પરિક્ષણોએ દર્શાવ્યું કે કોસ-ચેકિંગ બાદ આ પદ્ધતિ દું થી 300 ચલોની વચ્ચે વ્યક્તિત્વની ઓળખ કરી શકે છે. સંશોધનકારો આ પુનઃઓળખ કરવાની પ્રવિધિને ‘MinION સ્કેચિંગ’ કહે છે.

સૌઝન્ય : ‘સેન્ટ થોમસ હાયર સેકેન્ડરી ઇંગ્લીશ મીડીયમ સ્ક્રૂલ’

આ માસના વૈજ્ઞાનિક

હરગોવિંદ ખુરાના

હરગોવિંદ ખુરાનાનો જન્મ પંજાબના રાયપુરમાં એ જાન્યુઆરી, ૧૯૮૮માં થયો હતો. તેમણે તેમનું બી.એસ.સી.એમ. એસ.રી લાહોરની પંજાબ ચુનિવર્સિટીમાંથી કર્યું હતું. તેમણે તેમનું પી. એચ.ડી. લિવરપુલમાંથી એસ. એસ. ૧૯૮૮માં કર્યું હતું.

હરગોવિંદ ખુરાના વિશ્વના એક પ્રખ્યાત જીવરસાયણાશીલી હતા. એસ. ૧૯૮૮માં તેમના આનુંબિક કોડના અધ્યાત્મન પરના આનુંબિક સંશોધનમાં તેમના યોગદાનથી તેમને નોબેલ પારિતોષિક મેળવ્યું હતું, જે તેમણે રોર્કર ડાલ્ફ્યું હોલે અને માર્શિલ નિનેનબર્ગ સાથે સંયુક્ત રીતે મેળવ્યું હતું. એસ. ૧૯૭૦માં તેઓ મેસાયાર્ટોર્ટસ ઇન્સ્ટટિટ્યુટ ઓફ

ટેકનોલોજીમાં ‘અલ્ફ્રેડ પી. સોલાન પ્રોફેસર અને બાયોલોજી’ તરીકે જોડાયા.

ડૉ. ખુરાના એ એસ. ૧૯૬૮માં ભારતની મુલાકાત લીદી હતી અને ભારત સરકાર દ્વારા તેમને પદ્ધત્યારી એવોર્ડ એનાયાત કરવામાં આવ્યો હતો. જનીવીક સંશોધનમાં તેમણે લગ્બાગ 300 જેટલા સંશોધનપત્રો લગ્બા હતા. તેમણે એસ. ૧૯૭૭માં આમેરિકન એકેડમી એચીવમેન્ટ એવોર્ડ, એસ. ૧૯૭૭માં વિલિયમ ગિલ્સ મેડલ અને એસ. ૧૯૭૭માં પ્રમુખ રોનાઇડ ટીંગન દ્વારા નેશનલ મેડલ ઓફ સાયન્સ એનાયાત થયો હતો. તેઓ મેસાયાર્ટોર્ટસના કોનકર્ડમાં એ નવેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ કુદરતી કારણોસર મૃત્યુ પામયા હતા.

સૌઝન્ય : ‘સેન્ટ થોમસ હાયર સેકેન્ડરી ઇંગ્લીશ મીડીયમ સ્ક્રૂલ’

સંચોજક
ડૉ. પૂર્ણલાલ દેસાઈ
પ્રિન્સીપાલ
પી.ટી.સાયન્સ કોલેજ

સાયન્સ ફેક્ટ જાન્યુઆરી ૨૦૧૭

સમય

મંગળવાર થી શુક્રવાર
સવારે ૬.૩૦ થી સાંચે ૪.૩૦

શનિવાર, રવિવાર
તથા
જાહેર રજાના દિવસે
સવારે ૧૧.૦૦ થી સાંચે ૬.૩૦

સરનામું

સાયન્સ સેન્ટર સુરત
સિટીલાઇટ રોડ,
સુરત - ૩૯૫ ૦૦૭

ફોન નં.

૦૨૬૧ - ૨૨૫૫૮૪૭
+૯૧ ૯૭૨૭૭ ૪૦૮૦૭

ફેક્ષ નં.

૮૧-૨૬૧-૨૨૫૫૮૪૭૬

ઈ-મેઈલ

sciencecentre@suratmunicipal.org

વેબ સાઈટ

www.suratmunicipal.gov.in

૨ જાન્યુ. ૧૮૨૨	જર્મન ભૌતિકશાસ્ત્રી રૂડોલ્ફ જે. ઈ. કલોસીયસ (ઉભાગતિશાસ્ત્રનાં શોધક) નો જન્મ.
૨ જાન્યુ. ૧૮૫૮	સોવિએટ ચુનિયન દ્વારા પ્રથમ માનવ સર્જિત ઉપગ્રહ “લુનિક ૧” આકાશમાં તરતો મુકાયો.
૪ જાન્યુ. ૧૯૪૩	સર આર્ટોર્નેક વ્યુટન, મહાન ભૌતિકશાસ્ત્રી, ગણિતશાસ્ત્રી અને ખગોળશાસ્ત્રી (વ્યુટનનાં ગતિનાં નિયમોનાં પ્રણેતા) નો જન્મ.
૪ જાન્યુ. ૧૯૮૭	જર્મન ખગોળશાસ્ત્રી વિલ્ફેમ બીયર (ચંદ્રનાં નકશાનાં પ્રથમ રચયિતા) નો જન્મ.
૪ જાન્યુ. ૧૮૦૮	લુદ્સ બ્રાઇલ (અંધજન માટે વાંચવાની લિપિનાં શોધક) નો જન્મ.
૫ જાન્યુ. ૧૮૫૮	ડેવિટ બી. બ્રાસ (સ્પ્રેક્ટ્રોકોટોમીટરનાં શોધક) નો જન્મ.
૫ જાન્યુ. ૧૯૦૦	ભૌતિકશાસ્ત્રી ડેનિસ ગેબર (હોલોગ્રાફનાં શોધક) નો જન્મ.
૭ જાન્યુ. ૧૯૧૦	ગેલેલીઓએ દુરઘીન દ્વારા પ્રથમ વખત ગુરુનો ગ્રહ અને તેની ફૂરતે ફૂરતા જ(ચાર) ચંદ્રોનું નિર્દિશાણ કર્યું.
૮ જાન્યુ. ૧૯૪૨	અંગ્રેજ ભૌતિકશાસ્ત્રી સ્ટીફન્સ હોકીંગ (જ્લેક હોલ અને બેબી ચુનિવર્સનું પ્રથમ વર્ણન કરનાર) નો જન્મ.
૧૦ જાન્યુ. ૧૮૭૭	ફેડરીક ગાર્ડનર કોટનેલ (ઇલેક્ટ્રોસ્ટેટીક પ્રેસીપીટેટરનાં શોધક) નો જન્મ.
૧૨ જાન્યુ. ૧૮૮૮	સ્વીસ દસાયણશાસ્ત્રી પોલ એચ. મુલર (પ્રથમદાર ઓપન હાર્ટ શાયાક્ષિયા કરનાર) નો જન્મ.
૧૫ જાન્યુ. ૧૭૫૮	“બ્રિટીશ મ્યુઝિયમ” જગતનું સૌથી જુનું અને મોટું મ્યુઝિયમ જાહેર જનતા માટે ખુલ્લું મુકવામાં આવ્યું.
૧૮ જાન્યુ. ૧૭૩૬	જેમ્સવોટ (વરાળયંનાં શોધક) નો જન્મ.
૨૧ જાન્યુ. ૧૭૪૩	જોહન ફિલ્ચ (વરાળનૌકાનાં શોધક) નો જન્મ.
૨૧ જાન્યુ. ૧૮૨૧	બોર્ને કલાર્ક (કાયમી હૃદય મેળવનાર પ્રથમ વ્યક્તિ) નો જન્મ.
૨૧ જાન્યુ. ૧૮૫૪	અમેરીકા દ્વારા પ્રથમ અણુસંચાલિત સબમરીન નોટીલસ તરતી મુકવામાં આવી.
૨૪ જાન્યુ. ૧૮૮૦	એલિંગ્રાબેથ એક્લીસ (વિશ્વ કેલેન્ડરનાં શોધક) નો જન્મ.
૨૫ જાન્યુ. ૧૯૨૭	રોબર્ટ બોઇલ (આદર્શ વાયુ માટે બોઇલનાં નિયમનાં લેખક) નો જન્મ.
૨૭ જાન્યુ. ૧૮૩૪	દિમીત્રી મેન્ડેલીવ (તત્વ માટે આવર્ત કોષ્ટકનાં રચયિતા) નો જન્મ.

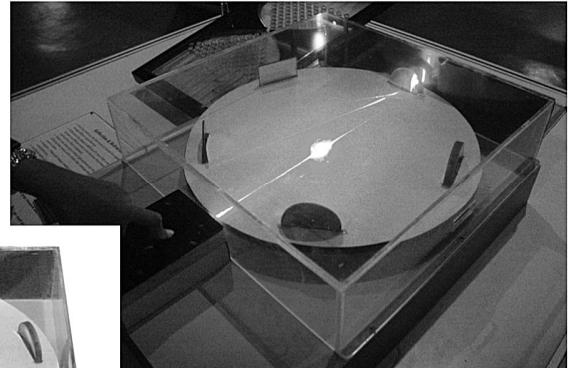
ફન સાયન્સ ગેટેરી એક્ઝિબીટનો ઓળખો

પરાવર્તન અને વક્તીભવન

શીચ દબાવી હળવેથી ચકતીને ફેરવો અને કાચનાં જુદાજુદા ઉપકરણોમાંથી સમાંતર કિરણો કેવી રીતે પસાર થાય છે તેનું અવલોકન કરો.

પરાવર્તન : કોઈપણ વસ્તુની સપાટી પરથી પ્રકાશના કિરણ અથડાઈને પાછા ફરવાની ઘટનાને પ્રકાશનું પરાવર્તન કહે છે. પરાવર્તન એ અલગ અલગ માધ્યમ વરસ્યેની સપાટી પર તરંગઅગ્રની દિશામાં ફેરફાર છે. જેથી તે તરંગ જયાંથી ઉદ્ભવ્યું હોય ત્યાં પાછું ફર્ણી શકે. સમલખ અદિસા હારા કેવી રીતે પ્રકાશનું પરાવર્તન થાય છે અને બહીગોળ અદિસા હારા પરાવર્તીત કિરણો કેવી રીતે એક બિંદુમાંથી દૂર થાય છે તે અવલોકન કરો અને અંતર્ગોળ અદિસા હારા પરાવર્તીત થઈને કિરણો કેવી રીતે ભેગા થાય છે.

વક્તીભવન : પ્રકાશ જયારે એક માધ્યમમાંથી બીજા માધ્યમમાં દાખલ થાય છે ત્યારે તે વાંકો વળો છે, આ ઘટનાને વક્તીભવન કહે છે. જુદા જુદા માધ્યમમાં પ્રકાશ જુદી જુદી રીતે વાંકો વળો છે. બહીગોળ લેન્સ સમાંતર કિરણોને મુખ્ય કેન્દ્ર પર કેન્દ્રિત કરે છે. અંતર્ગોળ લેન્સ સમાંતર કિરણોને ફેલાવે છે.

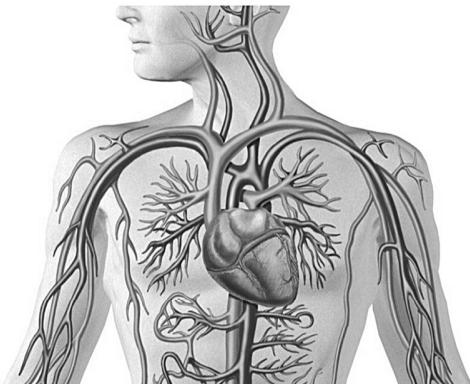

વૈજ્ઞાનિક પ્રશ્ન

ઝિદિરનું મહિત્વ શું છે?

આપણાં શરીરના દરેક ભાગને તેના જુવન માટે રકતની જરૂર પડે છે. રકત એ ધારાં પદાર્થો અને કોષોનું બનેલું હોય છે. રકતના પ્રવાહી ભાગને 'પાણુમા' કહે છે, જે આ પદાર્થો ધરાવે છે. ખાંડ જેવા કાર્બોહાઇદ્રેટ્સ રકતમાં ભાગી જાય છે અને શરીરને ઊર્જા આપે છે. શરીરની જરૂરિયાતને પહોંચી વળવા રકતમાં ચરબી અને મીઠું પણ આવેલું હોય છે. રકતના પાણુમા ખોરાકને પેટ અને અંતરડામાંથી કોષમાં લઈ જાય છે. તે કોષોમાંથી કચરો ડિડની અને અંતરડામાં લઈ જાય છે. રકત તેનો રૂંગ તેની અંદર રહેલા લાલ કોષો હારા મેળવે છે. આ કોષોમાં 'હિમોગ્લોબિન' તરીકે ઓળખાતો પદાર્થ રહેલો હોય છે, જે એક્સિસજન અને કાર્બન ડાયોક્સાઇડ જેવા વાયુઓને સરળતાથી જોડાઈ જાય છે. શરીરમાંના બધાં કોષોની ધમનીઓ અને ઝિદિરકેશિકાઓમાં આવેલા રાતા કોષો એક્સિસજન ધરાવે છે. રકત સફેદ કોષો પણ ધરાવે છે જેને 'લ્યુકોસાયટ્સ' કહે છે, જે બેકટેરિયાનો નાશ કરે છે. સફેદ કોષોના બીજા પ્રકારને 'લિમ્ફોસાયટ્સ' કહે છે, જે ચેપ સામે પ્રતિકાર કરવામાં મદદ કરે છે.

બીજા સફેદ રકત કોષોને 'મોનોસાયટ્સ' કહે છે. જે શરીરની મૃત સામ્રાજી અને ગંદકીને દૂર કરવાનું કાર્ય કરે છે. આપણું રકત અમુક કોષો પણ ધરાવે છે, જેને 'પ્લેટલેટ' કહે છે, જે રકતવાહીનીઓ ફાટી જાય ત્યારે રકતની ગાંઠ

બનાવવા માટે મદદરૂપ થાય છે. જેથી વધુ પ્રમાણમાં રકત વહી જતું અટકે છે. આમ, લોહી શરીરમાં ધારાં મહિત્વનાં કાર્યો કરે છે. જેમકે,

- પેશીઓને એક્સિસજન પૂરું પાડવું
- ગુલુકોગ્ર, એમિનો એસિડ અને ફેટી એસિડ જેવા પોષક તત્વો પૂરા પાડવા
- કાર્બન ડાયોક્સાઇડ, યુરિયા અને લેકટિક એસિડ જેવા કરવાને દૂર કરવા
- સફેદ રકતકોષોના પરિભ્રમણ અને પ્રતિદ્રવ્ય હારા બહારનાં તત્વોને શોધી કાઢવા જેવા રોગપ્રતિકારક કાર્યો
- સ્કર્ટન, ટૂટેલી/ફાટેલી રકતવાહીનીનો પ્રતિભાવ, રકતસ્થાવને રોકવા માટે લોહીનું પ્રવાહીમાંથી અર્દીઘં જેલમાં રૂપાંતર
- સંદેશાવાહક કાર્યો જેવાકે હોમેનનું પરિવહન અને પેશીઓને થયેલ નુકસાનના સંકેત આપવા
- શરીરના આંતરિક ભાગના તાપમાનનું નિયમન

સૌઝન્ય : 'સેન્ટ થોમસ હાયર સેકેન્ડરી ઈંગ્લીશ મીડીચિયલ સ્કૂલ'

વિજ્ઞાન હિંગ

૧. કોષ સિદ્ધાંત કોણે સૂચિત કર્યો હતો?

અ. રોબર્ટ હુક બ. ફ્રાન્સિસ કિક ક. મેકસ પ્લાન્ક ડ. સ્કવાન

૨. સૌથી વધુ ઊર્જા કયા ખોરાક માંથી મળે છે?

અ. ચરબી બ. જીવકોગ ક. કાર્બોહાઇડ્રેટ ડ. પ્રોટીન

૩. રાસાયણિક સંકેત ૦૩ શું દર્શાવે છે?

અ. ઓગ્ઝોન બ. પ્રકાશસંશોષણ ક. ઓગ્ઝોમિના ડ. ઈનકલોરો

૪. તારાઓનો અભ્યાસ કરતા વૈજ્ઞાનિકને તમે શું કહેશો?

અ. હવામાનશાસ્ત્રી બ. સુપરસ્ટારોલોજીસ્ટ ક. અવકાશયાત્રી ડ. સ્ટારોલોજીસ્ટ

૫. મધ્યમાખીઓ કેટલી ઝડપી પાંખો ફેરવે છે?

અ. સેકંડમાં ૫ વખત બ. સેકંડમાં ૫૦ વખત ક. સેકંડમાં ૧૮૦ વખત ડ. સેકંડમાં ૨૫ વખત

વિજ્ઞાન પ્રોજેક્ટ

સુરત મહિનગરપાલિકા અને સ્માર્ટ સિટી ડેવલપમેન્ટ લિ. ના સંચુક્ત ઉપક્રમે સાયન્સ સેન્ટર સુરત ખાતે આઈ ગેલેરીના ભૌંયતબિયે “વિજ્ઞાનમેળા” નું આયોજન તા.૨૭ અને રચી જુલાઈ, ૨૦૧૭ના રોજ કરવામાં આવ્યું હતું. ‘સેન્ટ થોમસ હાઇર સેકેન્ડરી ઇંગ્લીશ મીડીયમ સ્કૂલ’ના વિદ્યાર્થીઓએ ‘એન્જિન્ઝિનીરિંગ ઇન્સ્ટિચ્યુલન્સ ઇન્સ્ટિલિઝન્સ’ પ્રોજેક્ટ રજૂ કર્યો હતો. આ પ્રોજેક્ટ આએન્જિનીરિંગ ઇન્સ્ટિલિઝન્સ પર છે જેનો ઉપયોગ હોસ્પિટલમાં હાઇડ્રોલિક લિફ્ટ જેવી મેડિકલ સર્વિસમાં, ભૂકૂપ જેવી કુદરતી આકાશમાં લોકોને બચાવવા માટે CO_2 સેન્સર વિગેરેમાં ઉપયોગ થાય છે. ટ્રાફિકની વ્યવસ્થા જેથી એમ્બ્યુલન્સ જદ્વારીથી ખૂબ ઓછા સમયમાં હોસ્પિટલ પહોંચી શકે. પ્રોજેક્ટમાં એવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે કે જેથી વિરુદ્ધ દુલોનો ઉપયોગ કરીને દરિયામાંથી વિજળી ઉત્પન્ન કરી શકાય છે. આ પ્રોજેક્ટમાં ઓછી જગ્યામાં વધુ લોકો વસી શકે તેવા સ્માર્ટ બિલ્ડિંગનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

સાયન્સ સેન્ટર

સાયન્સ સેન્ટરના ભૌંયતબીયે તરી થિયેટર તેમજ સોવેનીયર શોપ આવેલ છે. જ્યારે પ્રથમ માણ પર ફન સાયન્સ ગેલેરી, પ્લેનેટેરીયમ તેમજ પાવર ઓફ પ્લે ગેલેરી આવેલ છે. મધ્યસ્થ સ્નર પર ઓડિટોરીયમ તેમજ બીજા માણ પર ડાયમંડ ગેલેરી આવેલ છે, જ્યારે એન્ટરીંગ ઇન્ટ્રુસ્પેસ ગેલેરી, ટેક્સાઈલ ગેલેરી, કોસમોસ ગેલેરી તથા પોલર સાયન્સ ગેલેરીની કમગીરી ટૂંક સમયમાં શરૂ થનાર છે.

ક્રી શો	મંગળવાર થી શુક્રવાર નો સમય	શનિવાર, રવિવાર અને જાહેર રજાનાં દિવસો
અંગ્રેજી શો	૦૮:૧૫, ૧૧:૨૦, ૧૨:૦૦, ૦૨:૪૦, ૦૪:૦૦	૧૧:૨૦, ૧૨:૦૦, ૦૨:૪૦, ૦૪:૦૦
હિન્દી શો	૧૦:૦૦, ૧૦:૪૦, ૧૨:૪૦, ૦૧:૨૦, ૦૨:૦૦, ૦૩:૨૦	૧૨:૪૦, ૦૧:૨૦, ૦૨:૦૦, ૦૩:૨૦, ૦૪:૪૦, ૦૬:૦૦
સાયન્સ સેન્ટર + પ્લેનેટેરીયમ + મ્યુઝિયમ + ડાયમંડ ગેલેરી		
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રી. ૧૦૦	પ્લેનેટેરીયમ
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રી. ૬૫	
સાયન્સ સેન્ટર + મ્યુઝિયમ + ડાયમંડ ગેલેરી		
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રી. ૬૦	મંગળવાર થી શુક્રવાર
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રી. ૪૦	
સાયન્સ સેન્ટર +પ્લેનેટેરીયમ+મ્યુઝિયમ+ડાયમંડ ગેલેરી +ક્રી શો		
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રી. ૧૨૦	શનિવાર, રવિવાર અને જાહેર રજાનાં દિવસો
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રી. ૮૦	
પ્લેનેટેરીયમ		
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રી. ૫૦	અંગ્રેજી
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રી. ૪૦	
ક્રી શો		
૧૮ વર્ષથી ઉપર	રી. ૬૦	ગુજરાતી
૩ થી ૧૮ વર્ષ	રી. ૪૦	